

УДК 37.016:004

DOI 10.18372/2786-5495.1.15772

Іванюк Ірина Володимирівна

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,

Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України,
м. Київ, Україна

Овчарук Оксана Василівна

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,

Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України,
м. Київ, Україна

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ КАРАНТИНУ COVID-19: ПРОБЛЕМИ ТА ПОТРЕБИ

***Анотація.** У статті розглядаються проблеми та потреби вчителів під час організації дистанційного та змішаного навчання в умовах карантину COVID-19. У роботі використані та порівняні результати двох онлайн-опитувань, що проводилось авторами у квітні 2020 р і січні 2021р.*

***Ключові слова:** освіта, дистанційне навчання, педагогічна майстерність, цифрова компетентність.*

***Annotation.** The article considers the problems and needs of teachers during the organization of distance and blended learning in quarantine COVID-19. The paper uses and compares the results of two online surveys conducted by the authors in April 2020 and January 2021.*

***Keywords:** education, distance learning, pedagogical skills, digital competence.*

У зв'язку з введенням карантинних заходів протягом 2020/2021 н.р. перед українською системою освіти нагально постали питання організації дистанційного навчання у закладах освіти, що передбачає залучення до цього процесу всіх зацікавлених сторін: вчителів, керівників закладів освіти, учнів, батьків, державних і місцевих органів влади. Проблема створення умов та забезпечення організації дистанційного навчання школярів постала як в Україні, так і у всьому світі при запровадженні карантинних заходів у зв'язку з поширенням COVID-19 [1], [2].

Учені відділу компаративістики інформаційно-освітніх інновацій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України у січні 2021р. провели дослідження серед 1463-х педагогічних працівників з різних областей країни шляхом онлайн-анкетування [3]. Передумовою для проведення даного опитування освітян було попереднє опитування, проведене навесні 2020 р., що висвітлювало проблеми та потреби вчителів у здійсненні дистанційного/змішаного навчання у ЗЗСО під час впровадження першого карантину, спричиненого пандемією COVID-19 [4], [5]. Проведене онлайн опитування мало на меті реалізацію таких завдань: виявлення громадської думки педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти щодо проблем і потреб, що виникають під час здійснення дистанційного та змішаного навчання в умовах карантину; визначення ступеню готовності педагогічних працівників використовувати онлайн-інструменти та онлайн-ресурси під час здійснення дистанційного та змішаного навчання в умовах карантину; порівняння результатів опитування 2021 р. щодо використання онлайн-засобів та онлайн-ресурсів з результатами першого опитування навесні 2020 року; визначення рівня цифрової компетентності педагогічних працівників шляхом самооцінювання на основі «Рамки цифрової компетентності для громадян»; надання відповідних рекомендацій зацікавленим сторонам на основі оцінки стану ситуації, що склалась під час карантину.

Аналіз відповідей респондентів дозволив визначити **10 основних проблем та викликів** під час організації та впровадження на практиці дистанційного навчання: недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів; відсутність якісного інтернету; брак часу через збільшення навантаження для вчителя; недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення закладів освіти; низький рівень самоорганізованості та мотивації учнів; відсутність підтримки з боку батьків; недостатній рівень цифрової компетентності вчителів; труднощі з дистанційним навчанням учнів початкової школи; психологічні труднощі під час дистанційного навчання; зниження рівня якості надання освітніх послуг. На цих категоріях слід зупинитись детальніше.

Основною проблемою, що зазначили респонденти, є **недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів**. Не всі учні мають персональний комп'ютер дома, тому вимушені працювати з різних гаджетів (планшетів, смартфонів). Але не всі родини, особливо багатодітні, мають фінансову спроможність придбати їх для всіх дітей. Через цю причину багато учнів не мають можливість отримувати освітні послуги дистанційно.

Друге місце серед найбільш часто зазначених проблем є **відсутність якісного інтернету**. Ця проблема стосується всіх областей України. У сільській місцевості слабкий зв'язок або взагалі відсутній. У східних областях України часто вимикається електропостачання. У містах спостерігається падіння швидкості в першій половині робочого дня, коли велике навантаження через масове підключення до мережі.

Педагоги звертають увагу, що проблемою є **брак часу через збільшення навантаження для вчителя**. Більше часу доводиться витратити на підготовку до онлайн-уроків, бо це вимагає створення презентацій, запис відеоматеріалу, постійну перевірку письмових робіт.

Недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення шкіл змушує багатьох вчителів використовувати власні персональні комп'ютери для організації дистанційного навчання. Педагоги зазначають, що на робочих місцях використовується застаріла техніка і програмне забезпечення, проблема з проплаченим інтернетом. Важливою складовою освітнього процесу є співпраця всіх учасників, включаючи учнів і батьків. **Низький рівень самоорганізованості та мотивації учнів** є також проблемою під час організації дистанційного навчання. Педагоги зазначають, що не всі учні присутні на онлайн-уроках, пасивно відповідають, не виконують домашні завдання. Спостерігаються прояви безвідповідальності, відсутність навичок самоорганізації та самостійної роботи.

Педагоги скаржаться на **відсутність підтримки з боку батьків**. Це проявляється в такому: відсутність контролю за дітьми щодо того, як виконується домашнє завдання; відсутність бажання допомогти дітям; незацікавленість у продуктивному навчанні дітей; виконання домашніх завдань за своїх дітей; безвідповідальне ставлення до онлайн-навчання своїх дітей; негативне ставлення та неготовність до дистанційного навчання.

Однією з проблем є **недостатній рівень цифрової компетентності вчителів**, що проявляється в недосконалому володінню цифровими інструментами, вмінням використовувати онлайн-платформи тощо. Вчителі зазначають про **труднощі і неможливість здійснення дистанційного навчання для учнів початкової школи**. Учні початкових класів без батьків не можуть підключитись до онлайн-уроків, зважаючи на вікову категорію, в них відсутні навички самостійної роботи, вони потребують постійної присутності та підтримки з боку дорослих. Будь-які незвичні умови викликають стрес і це нормальна реакція організму людини. Головне зрозуміти, що саме викликає стрес, які внутрішні ресурси при цьому витрачаються та як їх відновлювати. Респонденти зазначають про **психологічні труднощі під час дистанційного навчання**. Вони виникають у вчителів, коли є спостереження, що втрачається зворотній зв'язок з учнями, тому що учні не включають камери під час занять і пасивно відповідають; відчувається відсутність активного спілкування, що призводить до певної соціальної дистанції та емоційного виснаження; з'являється тривога, що тривале використання пристроями та обмеження фізичного руху призведе до погіршення стану здоров'я. Все це може привести

до професійного вигорання педагогів, якщо вони не отримають відповідну психологічну підтримку та супервізію.

Окремою проблемою визначено **зниження рівня якості надання освітніх послуг**. Це пов'язано з багатьма аспектами: регулярні пропуски занять учнями, бо на онлайн-уроки підключаються не всі учні; нерозуміння вчителями яким чином здійснювати контроль та оцінювання знань учнів під час дистанційного навчання; відсутність співпраці між вчителями та батьками; неможливість проведення практичних робіт; неякісне подання тем і засвоєння матеріалу призведе до проблем під час проведення зовнішнього незалежного оцінювання та підсумкової державної атестації тощо.

Порівняння основних проблем і викликів, з якими зіткнулись педагогічні працівники під час організації та впровадження дистанційного навчання у 2020 р. [4] та 2021 р. [3] свідчить про те, що: частина проблем, про які зазначали педагогічні працівники в 2020 р., була успішно вирішена, зокрема:

- відсутність конкретних інструкцій щодо організації дистанційного навчання від адміністрації ЗЗСО та МОН; недостатність досвіду у вчителів з організації дистанційного навчання; недостатність мотивації вчителів щодо здійснення дистанційного навчання;

- проблеми, що існують вже майже рік і залишились без вирішення це: недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів; відсутність якісного інтернету; брак часу через збільшення навантаження для вчителя; недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення закладів освіти; низький рівень самоорганізованості та мотивації учнів; недостатній рівень цифрової компетентності вчителів; з'явилися нові проблеми, пов'язані з труднощами дистанційного навчання учнів початкової школи; психологічні проблеми у всіх учасників освітнього процесу; зниження рівня якості надання освітніх послуг; відсутність підтримки з боку батьків.

Серед **основних потреб** у підвищенні кваліфікації респондентами було визначено наступне:

- методика онлайн-уроків та особливостей системи змішаного навчання;
- курси для вчителів НУШ про дистанційне навчання в умовах карантину;
- навчитися знімати відео та аудіо навчання, ведення блогу, редагувати уроки у форматі презентацій та відео;
- всеобуч щодо використання нових, цікавих, творчих онлайн-інструментів та сервісів;
- технології дистанційного навчання;
- інтегровані онлайн-курси з декількох предметів;
- більше практичних порад та занять з володіння онлайн-інструментами;
- ознайомитись з новими сайтами-практикумами для роботи з учнями;
- доступність до онлайн-курсів, вебінарів;
- оцінювання в умовах дистанційного навчання;
- швидкі онлайн-консультації з окремих питань, кваліфіковані консультації та практична допомога в освоєнні нових інструментів фахівцями ІППО;
- навчально-методична підтримка реформи НУШ: чіткість, якість і конкретика.

Серед респондентів, що відповідали на запитання онлайн-анкети існує думка, що впровадження ІКТ та використання цифрових засобів в системі загальної середньої освіти відбувається не достатньо ефективно. До основних проблем респонденти відносять: неналежний доступ до цифрових пристроїв, слабе забезпечення високошвидкісним інтернет-зв'язком, неналежне управління доступом до ІТ-інфраструктури з боку закладів освіти, відсутності єдиної платформи з розробленими уроками та системи вправ та оціночних робіт, емоційне напруження та збільшення навантаження на вчителів та учнів, що пов'язано з проведенням значного періоду часу перед екраном комп'ютера, як для підготовки до уроків, так і для виконання завдань, неадаптованість тем НУШ до дистанційного навчання, неякісне програмне забезпечення на ноутбуках державного

забезпечення, супротив з боку батьків, негативне ставлення батьків до дистанційного навчання тощо.

Отримані результати опитування освітян дають змогу зробити висновок, що сьогодні питання організації дистанційного та змішаного навчання залишається недостатньо вирішеним. Основними рушіями цього процесу є вчителі, що безпосередньо організують таке навчання. Важливим є питання створення умов для педагогів, а також для учнів, щоб забезпечити належний рівень дистанційного навчання, особливо у період карантину.

Список використаних джерел

1. Reimers F., Schleicher A. A framework to guide an education response to the COVID-19 Pandemic of 2020. *OECD*. URL: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=126_126988-t63lxosohs&title=A-framework-to-guide-an-education-response-to-the-Covid-19-Pandemic-of-2020.
2. The Council of Europe. COVID-19 Response. 2020. URL: <https://www.coe.int/en/web/education/covid-19>.
3. Іванюк І. В., Овчарук О. В. Аналітичний звіт. Результати онлайн опитування готовності і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину: 2021. Київ: ІТЗН НАПН України. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/724564>.
4. Іванюк І. В., Овчарук О. В. Результати онлайн опитування «Потреби учителів у підвищенні фахового рівня з питань використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину»: аналітичні матеріали. Київ: ІТЗН НАПН України. *Вісник НАПН України*. Том 2, №1(2020). DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-7-1>.
5. Ivaniuk I., Ovcharuk O. The response of Ukrainian teachers to COVID-19: challenges and needs in the use of digital tools for distance learning. *Informational Technologies and Learning Tools*. 2020. Vol 77. №3. Pp. 282–291. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v77i3.3952>